

Kitap Tanıtımı/Book Review

Andrew Roberts, *Napoleon-Hayatı*, Çev: Barbaros Uzunköprü), Kronik Yayınları, İstanbul 2023

Zafer Saraç*

(ORCID: 0000-0002-8698-6549)

Makale Gönderim Tarihi

01.10.2023

Makale Kabul Tarihi

06.11.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Saraç, Z., “Kitap Tanıtımı/Book Review: Napoleon-Hayatı, Çev: Barbaros Uzunköprü), Kronik Yayınları, İstanbul 2023”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/1 (Mart 2024): 932-937.

APA: Saraç, Z. (2024). Kitap Tanıtımı/Book Review: Napoleon-Hayatı, Çev: Barbaros Uzunköprü), Kronik Yayınları, İstanbul 2023. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 932-937.

Bazen sadece bir kişi dünya tarihinin seyrini değiştirecek gücü elinde bulur. Eski Türklerin kut dediği bu Tanrı vergisi yetenek sayesinde yönetme gücünün dizginlerini dünyaya yön vermek için kullanan kişi, hedeflerini ihtiraslarının gölgesinde büyüttükçe büyütür. Ama tarihin her döneminde büyük ihtirasların büyük düşmanları olur. Ortaya çıkan mücadeleler sonucunda zaferlerin ve mağlubiyetlerin yekunu dünya tarihini oluşturur. Bahsedilen tarih anlatısının ise önemli bir kısmını olayın başaktörleri diyebileceğimiz büyük kumandanlar, krallar, imparatorlar vs. oluştururlar. Napolyon, bunlardan birisi olup dünya ve Avrupa tarihinin seyrini değiştirecek derecede destansı dokunuşlar yapmasıyla ünlüdür.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye, zafersarac@hotmail.com.

MA Candidate, Fırat University, Institute of Social Sciences, Main Discipline of History, Turkey.

Tarihin kahramanları ve liderleri önceleyen kurgusal yapısını dikkate almasak dahi Napolyon'un Avrupa tarihi ile ilgili anlatılarda başat rol oynadığı görülür. Özellikle aydınlanma çağı sonrası kalemin ve kağıdın o güne kadar hiç kullanılmadığı kadar etkin kullanıldığı dönemler söz konusu olduğunda Napolyon için yazılıp çizilenlerin haddi hesabı olmaz¹. Öyle ki çok uzun olmayan yaşamı hakkında kendisi hayattayken bile biyografiler yazılır. Günümüze gelinceye değin Fransızların meşhur imparatoru adına yüzlerce biyografi kaleme alınır. Bu zengin kaynakçada söylenmemişi söylemek, gayet zordur. İşte Napolyon'a dair anlatılanlara yeni bir soluk getirmek isteyen Andrew Roberts, efsanevi bir esere imza atarak büyük imparatorun hayatını yazar.

Her biyografik eser kişisel kaynakları ve otobiyografik öğeleri belli bir dereceye kadar kullanmayı hedef edinir. Roberts'ın anlatısının özgünlüğü ise burada ortaya çıkar. Çünkü; Roberts, otobiyografik olanı, anlatısının merkezine oturtur. Tarihe mal olmuş her şahsiyetin hatıraları özellikle de mektupları çok önemli bir kaynak hükmündedir. Roberts, Napolyon tarafından yazılan yaklaşık 33 bin mektuba² ulaşır. Anlatının ilk sayfalarından itibaren deyim yerindeyse mektuplar konuşmaya başlar. Mektuplarda yazılanların eserde anlamlı bir bütün oluşturabilecek şekilde kullanılması ise; yazarın üstün çaba ve becerisini kanıtlar niteliktedir.

Tabii yazar sadece mektupları kullanarak işin içinden çıkmaz. Döneme ait diğer kaynaklar da mektupları destekler tarzda sunulur. Özellikle mektuplarda yazılanların kişisel bakış açısını yansıtılabileceği hesaba katılarak her bir mektup dönemin kaynaklarıyla test edilir. Kimi zaman Napolyon'un yazdıklarına şerh düşülerek, objektif bir bakış açısı ön plana çıkarılır. Misal Napolyon'un savaşlardaki kayıplarına ilişkin çarpıttığı veriler es geçmeksizin düzeltilir.

Bununla beraber Napolyon'la ilgili kaynaklar da benzer bir şekilde ustaca kullanılır. Ünlü imparator hakkına çok fazla yazılı metnin olması, tarihçilerin hayal gücü ve kurgu yeteneklerini üst düzeyde

¹ Çevirmenin de altını çizdiği Roberts'ın bu konuda güzel bir değinisi söz konusudur. Roberts'a göre Napolyon ismi geçen kitapların sayısı ölümünden bugüne kadar geçen gün sayısından fazladır.

² Yazarın ifadesine göre Napolyon Vakfı tarafından temin edilen bu 33.000 mektubun yaklaşık üçte biri daha önce yayımlanmamıştır.

kullanmalarına neden olur. Yazar bu nedenle sık sık kaynaklarda geçen bu bilgileri vererek, Napolyon hakkındaki verilerin nasıl çeşitlendiğini ortaya koyar. Örneğin, Napolyon'un hayatının önemli kırılma anları sebepleri itibarıyla araştırmacı ve yazarlar tarafından farklı farklı değerlendirilir. Roberts ise eldeki veriler ve özellikle de mektuplara yansıyan Napolyon'un iç sesinin ışığında farklı varyasyonlar arasından en makul olanı tercih eder.

En önemli kaynakların mektuplar olması bazen eserin fazlasıyla ayrıntı içereceğini akla getirebilir. Ama detaya inen bu kısımlar; ya yazar tarafından ilgi çekici hale getirilir ya da az bilinen bir gerçekle cilalanarak okura sunulur. Ama her halükarda sıkıcı anlatımdan uzak bir yol benimsenir. Tabii bu ayrıntı içeren bazı kısımlarda az bilinen bilgi kırıntılarının da ilgi çektiği dikkatten kaçmaz. Misal Napolyon'un ciddi bir biçimde Osmanlı topraklarına giderek Osmanlı ordusunun modernizasyonunda görev almayı düşünmesi, Avusturya ordusuyla yapılan bir savaş arifesinde mali danışmanına meşhur "para, para, para!" ifadesini kullanması gibi bilgilerle karşılaşmak mümkündür.

Napolyon asker, konsül, imparator olmasına karşın en nihayetinde insandır. Biyografilerde çoğu zaman ihmal edildiğinin aksine Roberts'ın anlatısında insan vurgusunu yansıtan verilere mektuplar vasıtasıyla sıkça başvurulur. Bu açıdan daha önce hiçbir eserde zikredilmemiş Napolyon'un kişisel deneyimleri, aşkları, zaafı, korkuları vb. duygularına yönelik yüzlerce anekdot eser içinde göze batır. Bununla beraber bütün Avrupa'ya hükmetmiş birine dair yapılan bu tespitlerin onu en saf haliyle yansıtmaya çabasını yansıttığına da şüphe yoktur. Biyografik eserlerin bazılarında görülen eldeki veriyi kullanarak hedef şahsiyeti yüceltme ya da karalama yolunun izlendiği fark edilir. Oysaki bahsedilen eserde Napolyon'a karşı çoğu zaman tarafsızlığın benimsendiği rahatlıkla belirtilebilir.

Tabii mektupların daha çok kişisel verileri içermesi, Napolyon'un diğer yönlerine dair (özellikle askerlik ve devlet adamlığı gibi) verileri içermediği algısı oluşturabilir. Oysaki Napolyon'un mektuplarının büyük bir kısmı idari ve askeri sorunlara ayrılır. Günlük en az 10 mektup yazan, katipleriyle sabahlayan, Napolyon; adeta devleti mektuplar vasıtasıyla yönetir. Bu nedenle o uzun uzun yazdığı mektuplarında Fransa imparatorluğu'na dair nerdeyse her şey vardır. Ayrıca askeri stratejiler ve

hamleler, diplomasi ilişkileri, hukuki yapılanmalar, idari sorunlar ve faaliyetler, mali ve ticari ilişkiler bütün açıklığıyla mektuplardaki yerini alır.

Eserin askeri yönüne özellikle dikkat çekmek gerekmektedir. Napolyon denilince akla ilk aşamada savaş gelir. Çünkü ömrü savaş meydanlarında geçmiş her savaşıyla Avrupa kamuoyuna damgasını vurmuş büyük İmparator'un mücadelesinin karanlıkta kalmış yönlerinin açığa çıkarılması zaruridir. Tabii askerlik denilince kendine has bir terminolojisi, sistemi, yaklaşımı olan profesyonel bir disiplin akla gelir. O nedenle savaşlar askerlik sanatının gölgesinde daha çok açıklamaya muhtaç kalır. Fakat Roberts'ın bu zorluğu ziyadesiyle iyi bir şekilde aştığı görülür. Bir kere savaşın nasıl cereyan ettiğini okuyan biri kolaylıkla anlar. Savaşlar bir satranç müsabakasının izahına benzer şekilde açıklanır.

Roberts, savaş meydanının tozunu yutmakta eşine az rastlanır bir maharet sergilemiştir. Zira Napolyon'un katıldığı 60 savaşın 53'ünün cereyan ettiği yere giderek³, savaşı adeta tekrar tekrar yaşayarak, okura onun anlayacağı dilden meramını anlatmasını bilmiştir. Bu nedenle Roberts'ın ele aldığı savaşların işleyiş seyri, cephede yaşananlar, uygulanan stratejiler an be an bir savaş muhabirinin dilinden akarcasına okura sunulmuştur. Savaşlara dair kullanılan detaylı kroki ve haritalar⁴ eserin sadece Napolyon meraklılarına değil, askeri tarih profesyonellerine de hitap ettiğinin kanıtıdır.

Roberts'ın savaşa ve askerliğe dair tespitlerine ek olarak ziyadesiyle gelişmiş bir yorum gücünün olduğunu kabul etmek gerekir. Zira tarihi olaylar arasındaki illiyet bağını fevkalade iyi kurar. Bu bağlamda Napolyon'un hatalarını ve eksikliklerini net bir biçimde ortaya koyar (s.611). Yazar bunu yaparken kavrayış gücünün paralelinde mantıklı çıkarımlarını Napolyon'un üzerinde ne kadar çok dirsek çürüttüğünü kanıtlarcasına yapar. Bazı biyografilerde ele alınan yaşama dair alternatif eleştiriler getirilebilir. Ama Roberts'ın eserinde bu tarz eleştirileri yapmak pek mümkün değildir. Zira yazar elinden geldiğince çok bilgi verir, bilgilerden yola çıkarak olası tarih kurgularını şekillendirir, öne

³ Roberts bunu eserinde şöyle ifade eder: “ Muharebe alanlarını ziyaret etmeyen bir tarihçi, suç mahalini inceleme zahmetine katlanmayan bir detektife benzer.”

⁴ Bu haritaların eserin içinde sunulması incelemeyi güçleştirmektedir. Zira eserin sonunda açılır tarzda eklenmiş olsaydı haritalar daha rahat incelenebilirdi.

sürülmüş eleştirileri mektuplardan aldığı kanıtlarla çürütür. Ayrıca Napolyon sadece tek doğrultudan yalnızca bir kimlikle ele alınacak kadar basit birisi değildir. Zira o hem asker hem imparator hem de kanun adamıdır. Napolyon'un tüm kimliklerinin anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde servis edilmesi onun daha iyi anlaşılmasının önünü açmaktadır. Roberts, bütüncül anlatımıyla Napolyon'a dair soru işaretlerini dimağlardan silerek hedefine ulaşmaktadır.

Esere kaynak olarak değer kazandıran bir diğer husus da onun yeni bilgileri içermesine ek olarak, Napolyon'un çevresindeki kalemlerin yazdıklarının yeni bilgilerle karşılaştırılmasıdır⁵. Buradan hareketle yazarın yüzlerce kaynak kullandığı ortaya çıkabilir. Eserin sonundaki kaynakça yetmemiş olacak ki yazar Napolyon hakkındaki tüm kaynakların isimlerine sitesi vasıtasıyla ulaşabileceğine dair not düşer⁶. Üstelik böylesine çok işlenmiş konu üzerinde tüm kaynaklara temasın zorluğu söz konusu olmasına karşın⁷ kaynaklara hakimiyetini her fırsatta ispatlayan Roberts, Napolyon hakkında yayımlanmış en kapsamlı eserin altına imza atar.

Bazı eserlerde belirli konulara değinilemediği dikkat çeker. Bu sukutun sebebi eserin fazla akademik olması, konudan sapılmak istenmemesi ya da sansüre uğrama korkusuna bağlanabilir. Ama Roberts'ın eserinde böyle bir özellikler görülmez, zira Napolyon'un en mahrem sırlarına varıncaya kadar neredeyse her şeyinin esere yansıdığı görülür. Zira özel mektupların belli çerçeve içinde kalacaklarını düşünmek yersizdir. Ayrıca yazarın popüler bir tarihçi olması bu tür pasajların eserde daha fazla yer almasının önünü açmaktadır. Ama bazı eserler için handicap olarak değerlendirilebilecek bu yönün ele aldığımız esere olan ilgiliyi canlı tuttuğu düşünülebilir.

⁵ Misal 715. sayfada Dresden'de Marcolini Sarayı'nda yapılan bir toplantıya (Napolyon ve Metternich katılmıştır) ilişkin eldeki tüm kaynakları karşılaştırarak en makul sonucu elde eder. Karşılaştırılan notlar: Metternich'in anıları, Metternich'in Avusturya İmparatoru Franz'a ve eşi Elaonore yazdığı mektuplar, Napolyon'un Caulaincourt'a yazdığı rapor ve Napolyon'un ölmeden altı hafta önce Montholon Kontu'na yaptığı bazı açıklamalar... Görüldüğü üzere Roberts, ders verilecek bir kaynak tahlili yapmıştır.

⁶ <https://www.andrew-roberts.net/>

⁷ Yazar eserini yazarken 15 ülke, 69 arşiv, kütüphaneler, müzeler ve araştırma enstitülerini ziyaret ederek kaynak toplamıştır.

Otuz bir alt bölüm ve 3 ana bölüm halinde bin sayfaya yaklaşan bu eserin bölüm tasnifi Napolyon'un -hayatında önemli olan mekanlar ağırlıkta olmak üzere- hayatının dönüm noktalarına dairdir. Üst bölümlendirme de Yükseliş, Ustalık, Son Perde şeklinde tasarlanmıştır. Aslında bu sınıflandırma doğum, yaşam, ölüm üçgenini akla getirirse de Napolyon'un hayatı düşünüldüğünde gayet normaldir. Zira Napolyon'un hayatında ustalığa hızlı bir yükselişi izleyen trajik bir son perde söz konusudur.

Eseri ilgili literatüre kazandırmakla yazarın çok büyük bir takdiri hak ettiği aşikardır. İkinci takdiri ise çevirmen Barbaros Uzunköprü hak etmektedir. Zira bin sayfaya yaklaşan bir eseri layıkıyla tercüme etmek herkesin harcı değildir. Çevirmenin bu konuda fazlasıyla mahir olduğunu söylemek gerekir. Zira devasa eserde kulak tırmalayan, anlamı ve anlatımı bozan, okuduğunda kötü izlenimler bırakan cümleler yok denilse abartı olmaz. Üstelik çevirmenin karşılaştığı güçlükler sunumundan kolayca anlaşılır. Zira Roberts uzun cümleler kurup, parantez içi anlatımlarla yazdıklarını manidar kılmayı hedeflediği için üslup farklılaşması mukadderdir. Uzunköprü'nün karşılaşılan bu tarz güçlüklerin üstesinden kendine has yöntemlerle geldiği görülür.

Sonuçta, Napolyon Bonaparte tarihin en tartışmalı şahsiyetlerinden birisidir. Herkes dilin kemiği yokmuşçasına, Napolyon'u, kendi meşrebince değerlendirir. Hakkındaki olumsuz ve olumlu yargıların haddi hesabı yoktur. Ama Napolyon hakkında oluşan fikirlerin dayandığı bilgi kapasitesi genellikle kısıtlıdır. Çünkü Napolyon ülkemiz insanının ilgi sahasının biraz dışındadır. Sadece Cezzar Ahmet Paşa'ya yenilen büyük komutan olarak bilinir. Oysaki tarihten ders alınabileceği gibi tarihi şahsiyetlerin yaşamından da ders alınabilir. Özellikle zengin bilgi içeriğiyle uzun süreli bir emeğin⁸ ürünü olan bahsettiğimiz çalışmalardan tarih disiplini ve tarihe mal olmuş büyük şahsiyetleri anlamak mümkündür. Anlamak, ders almanın en önemli şartıdır.

⁸ Yazar esere harcadığı emeği şöyle ifade eder: *"Bu kitabı araştırmak ve yazmak için Napolyon'un St. Helena ve Elba'da geçirdiği sürenin toplamından daha uzun bir süre harcadım."*